

ODBORNÝ METODICKÝ SEMINÁŘ PRO PSYCHOLOGY, GŘVS ČR, 28.05.2015

NEVYJÁDŘENÝ ZÁRMUTEK

SEBEVRAŽDA A JINÁ NEOČEKÁVANÁ ÚMRTÍ VE VĚZENÍ

O SMRTI A UMÍRÁNÍ

V KONTEXTU SOUČASNÉ SPOLEČNOSTI

- vývoj (role náboženství x sekularizace)
- konzumní společnost realitu konečnosti života vytěsňuje, popírá nebo přechází
- strach ze smrti

- rozvoj hospicového hnutí > pozvolná detabuizace smrti a umírání ve společnosti
- přetrvává tabuizace truchlení, pohřby bez obřadu

PORADENSTVÍ PRO POZŮSTALÉ

- nově vznikající obor po vzoru zahraničních zkušeností
- Grief Counseling, Grief Therapy
- zkušenosti ze zahraničí potvrzují efektivitu citlivé profesionální podpory v procesu truchlení
- kvalifikace Poradce pro pozůstalé (MMR, 2012)
- možnost zvýšení kvalifikace pracovníků v pomáhajících profesích

ZTRÁTA BLÍZKÉHO ČLOVĚKA

ZÁRMUTEK A PROŽÍVÁNÍ POZŮSTALÝCH

- ❑ zármutek je nevyhnutelná, přirozená a spontánní reakce na ztrátu
- ❑ vždy vysoce individuální reakce
- ❑ okolnosti úmrtí jsou významnou proměnou v procesu truchlení (přirozená smrt x nepřirozená smrt)
- ❑ komplikovaný x nekomplikovaný zármutek

PROCES TRUCHLENÍ

„Truchlení je proces, kterým se odpoutáváme od člověka, jehož jsme ztratili, a který nás opět přivádí k tomu, abychom žili svůj vlastní život.“
(Kastová, 2015)

Úkolový model (J. W. Worden):

1. přijmout ztrátu jako realitu
2. prožít zármutek
3. přizpůsobit se světu, ve kterém zemřelý chybí
4. přeinvestovat city
(citově se odpoutat od zemřelého a investovat city do jiného vztahu)

POHŘEBNÍ RITUÁLY

- pohřeb je důležitý rituál přechodu a je základním kamenem pro truchlení pozůstalých
- usměrňuje prožívání, příprava pohřbu zabraňuje absolutnímu zoufalství
- kondolence – možnost využít oporu ze strany nejbližšího okolí
- absence vzpomínkových rituálů - důsledky

O SMRTI A UMÍRÁNÍ

V KONTEXTU VĚZEŇSTVÍ

V jakých situacích se s tímto tématem můžeme setkat?

- úmrtí blízkého člověka vězně v průběhu VTOS
- úmrtí vězněné osoby (klienta)
 - sebevražda, sebezabití, zabití za mřížemi
- rodina, která přijde v průběhu VTOS o blízkého
- mé vlastní ztráty, příp. kolegy
- konfrontace se smrtí jako cesta k prohloubení motivace ke změně chování

KDYŽ VĚZNI NĚKDO ZEMŘE

ÚMRTÍ BLÍZKÉHO ČLOVĚKA V PRŮBĚHU VTOS

- truchlení v průběhu vazby nebo VTOS může být pro jedince extrémně obtížné a stresující z důvodu omezených kontaktů, separace od rodiny a přátel
- nevyjádřený zármutek může vést k nevhodnému chování vězně (agresi), snižuje efektivitu zacházení

pilotní projekt **GRIEF ON THE 'INSIDE'**

(Cruse Bereavement Care a Northern Ireland Prison Service)

- pomáhá snižovat beznaděj, pocity viny a hněvu + podporuje osobnostní růst uvězněného pozůstalého

KDYŽ VĚZNI NĚKDO ZEMŘE

ÚMRTÍ BLÍZKÉHO ČLOVĚKA V PRŮBĚHU VTOS

Jak takovou věc oznámit?

- zvolte klidné a ničím nerušené prostředí
- vyjadřujte se jasně a věcně
- vyjádřete upřímnou soustrast
- podporujte účast na společenských rituálech
- předávejte stejné informace v rámci pracovního týmu
- akceptujte opakující se dotazy, normalizujte reakce
- seznamte pozůstalého vězně s dalším postupem a nabídněte kontakt na dostupnou psychologickou/duchovní podporu

ÚMRTÍ KLIENTA (VĚZNĚ)

- ❑ náš život je s našimi klienty velmi spjatý
- ❑ máme autentické vztahy s našimi klienty, a proto prožíváme autenticky také ztrátu klienta
- ❑ dopady na pomáhajícího pracovníka (osobní x profesní rovina)
- ❑ sekundární traumatizace pracovníka
- ❑ Compassion Fatigue (únava ze soucitu) + Burnout
- ❑ co pomáhá krizovou situaci zvládnout?

NEPOVOLENÝ ZÁRMUTEK

OKOLÍM NEUZNANÝ ZÁRMUTEK

- ❑ Disenfranchised Grief (Doka, 1989)
- ❑ týká se osob, kterým není přiznáno „právo truchlit“
- ❑ nepovolený zármutek zažívá člověk, jež utrpěl ztrátu, která není nebo nemůže být společensky uznána, veřejně oplakávána a společností podporována

Lazare (1979):

- ❑ sociálně negované ztráty
- ❑ sociálně nekomunikovatelné ztráty

SEBEVRAŽDA

definice sebevraždy:

Dokonané suicidium je charakterizováno jako sebepoškozující akt s následkem smrti, který je způsoben sebou samým s vědomým úmyslem zemřít (Koutek, Kocourková, 2003).

- sebevražda v obecné populaci (nejčastější příčiny sebevražd)
- specifika v prožívání pozůstalých

SEBEVRAŽDY VE VĚZENÍ

- sebevraždy v nápravných zařízeních jsou mnohem častější než v běžné populaci a představují nejčastější příčinu smrti pro vazebně stíhané pachatele TČ
- častější je sebevražda u pachatelů závažných trestných činů

příčiny, rizikové faktory:

„šok z uvěznění“, izolace, psychiatrické onemocnění, šikana, zadluženost, rozpad vztahu, snižující se frekvence návštěv, úmrtí blízkého člověka atd.

SEBEVRAŽDY VE VĚZENÍ

STATISTICKÝ PŘEHLED

- Ve Finsku sebevraždy tvořili v letech 1969 – 1992 47 % z celkového počtu úmrtí ve vězení. 1/3 sebevražd byla spáchána „na samotce“.
- V Itálii (2002 - 2012) 56 % úmrtí ve vězení tvořili sebevraždy, 20 % nemoc, 19 % nejasné okolnosti, 3 % předávkování a 1 % vraždy.
- V Americe je to 36 – 48 dokonanych sebevražd na 100 000 vězňů. Sebevraždy tvoří 29 % všech úmrtí ve vězení. Malé věznice (<50) mají vyšší zastoupení dokonanych sebevražd oproti těm velkým.
- V ČR se během let 1999 – 2009 pohybovala čísla dokonanych sebevražd vězňených osob v rozmezí 5 – 16 ročně. Pokusů o sebevraždu bylo evidováno v průměru šestkrát tolik.

DALŠÍ VÝSTUPY ZE STUDÍÍ

National Study of Jail Suicide: 20 Years Later (2010)

- Přibližně ¼ obětí sebevražd ve vězení uskuteční svůj čin do 24 hod. od uvěznění.
- Sebevražda se řadí na třetí místo nejčastějších příčin úmrtí ve věznicích (po přirozených příčinách a HIV/AIDS).
- I když převážná část věznic, na jejichž půdě došlo k sebevraždě, měla písemně zpracované směrnice pro prevenci sebevražedného chování svých chovanců, komplexnost programu byla sporná.
- Screening (detekování) by nemělo být jednorázovou událostí, ale kontinuálním procesem, protože vězni se mohou stát sebevražednými kdykoliv během pobytu.
- Různá vysoce zátěžová období jsou spojena s vyšším rizikem výskytu sebevražedného chování (např. blížící se datum soudního jednání, po telefonu nebo návštěvě blízkého atd.).
- Afroameričané tvoří ve věznicích téměř stejné procento jako běloši, přesto představují mnohem nižší procento z celkového počtu obětí sebevražd ve vězení.

SNIŽOVÁNÍ RIZIK

VZNIKU SEBEVRAŽDENÉHO CHOVÁNÍ

- každá mimořádná událost ve věznici znamená negativní zásah do duševní pohody zúčastněných
- priorita = prevence nežádoucích jevů
- risk assessment (včasné rozpoznání rizika, monitoring, revize)

Pokyn Vrchního ředitele pro penologii Vězeňské služby ČR

- pojednává o snižování rizik sebevražděného chování u vězněných osob, myslí ale také na pracovníky?

DOPAD NA PRACOVNÍKY

CO POMÁHÁ SITUACI ZVLÁDNOUT?

- možnost otevřeně truchlit
- péče o sebe sama (self-care)
- účast na vzpomínkovém rituálu, setkání s rodinou zemřelého klienta
- podpora kolegy (intervize, supervize)
- podpora přátel a rodiny
- debriefing, okamžitý rozbor události
- pojmenovat dopady do vlastní praxe
- politika organizace (průběžné školení personálu)

- od 1. 1. 2014
- komplexní poradenství
 - krizová intervence, emocionální podpora
 - krátkodobá podpůrná terapie
 - pomoc s organizací pohřbu a při jednání s úřady
 - zprostředkování navazující služby
- pomáhá nejen pozůstalým, ale nabízí i poradenskou a konzultační činnost pro pracovníky v pomáhajících profesích

ZDROJE

- Cinosi, E. et al. (2013). Suicide in Prisoners: An Italian Contribution. *The Open Criminology Journal*, 6, 18-29.
- Doka, K. (1989). *Disenfranchised Grief: Recognizing Hidden Sorrow*. Lexington, MA: Lexington Books.
- John Howard Society of Alberta (1999). *Prison and Jail Suicide*.
- Joukamaa, M. (1997). Prison suicide in Finland 1969-1992. *Forensic Science International* 89, 167-174.
- Kastová, V. (2015). *Truchlení: Fáze a šance psychického procesu*. Praha: Portál.
- Koutek, J., Kocourková, J. (2003). *Sebevražedné jednání*. Praha: Portál.
- Lazare, A. (1979). Unresolved Grief. In A. Lazare (Ed.), *Outpatient Psychiatry: Diagnosis and Treatment*. Baltimore: Williams and Wilkens, 498-512.
- Nešporová, O. (2013). *O smrti a pohřbívání*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Northern Ireland Prison Support Services (<http://www.cruse.org.uk/northern-ireland/prison-support>).
- Špatenková, N. et al. (2014). *O posledních věcech člověka: Vybrané kapitoly z thanatologie*. Praha: Galén.
- U.S. Department of Justice National, National Institute of Corrections (2010). *Study of Jail Suicide: 20 Years Later*.
- Worden, W. (2013). *Smútkové poradenstvo a smútková terapia. Príručka pre odborníkov z oblasti duševného zdravia*. Trenčín: Vydavateľstvo F.